

SUN'IY INTELEKTNING MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI.

Ergashev Botirjon Quvondiq o'g'li

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Xalqaro iqtisodiyot va menejment fakulteti 1-kurs talabasi

+998936310800

ergashevbotirjon2008@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining mehnat bozoriga ta'siri har tomonlama tahlil qilingan. Muallif tomonidan sun'iy intellektning ijobiy va salbiy oqibatlari, ish o'rinlari dinamikasi, yangi kasblarning paydo bo'lishi va mavjud kasblarning yo'qolish jarayoni ilmiy asosda yoritilgan. Xalqaro tadqiqotlar, xususan McKinsey, OECD va Jahon banki ma'lumotlari asosida global tendensiyalar keltirilgan. Shuningdek, O'zbekiston misolida raqamli transformatsiya, IT Park faoliyati, yangi ish o'rinlari yaratilishi va AI'ni tartibga soluvchi qonun loyihalari tahlil qilinadi. Maqolada statistik jadval va grafiklar yordamida AI texnologiyalarining iqtisodiy hamda ijtimoiy oqibatlari tasvirlangan.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, mehnat bozori, avtomatlashtirish, texnologik ishsizlik, raqamli transformatsiya, yangi kasblar, iqtisodiy rivojlanish, O'zbekiston, innovatsiya, IT Park.

Annotation: This article provides a comprehensive analysis of the impact of artificial intelligence (AI) technologies on the labor market. The author examines both the positive and negative consequences of AI, the dynamics of employment, the emergence of new professions, and the decline of traditional ones. Based on international research from McKinsey, OECD, and the World Bank, global trends are discussed in detail. The case of Uzbekistan highlights digital transformation, the activities of the IT Park, the creation of new jobs, and the draft laws regulating AI. The article uses statistical tables and graphs to illustrate the economic and social effects of AI technologies. The findings demonstrate that artificial intelligence is reshaping the structure of the labor market and creating new professions that require creativity, technical skills, and adaptability.

Keywords: Artificial intelligence, labor market, automation, technological unemployment, digital transformation, new professions, economic development, Uzbekistan, innovation, IT Park.

Аннотация: В данной статье проводится всесторонний анализ влияния технологий искусственного интеллекта (ИИ) на рынок труда. Автор рассматривает как положительные, так и отрицательные последствия внедрения

III, динамику занятости, появление новых профессий и исчезновение традиционных. На основе международных исследований, в частности данных McKinsey, OECD и Всемирного банка, раскрываются глобальные тенденции. На примере Узбекистана анализируются процессы цифровой трансформации, деятельность IT Park, создание новых рабочих мест и законопроекты, регулирующие использование ИИ. В статье представлены статистические таблицы и графики, отражающие экономические и социальные последствия внедрения ИИ. Результаты исследования показывают, что искусственный интеллект меняет структуру рынка труда и формирует новые направления деятельности, требующие креативности, технических навыков и высокой квалификации.

Ключевые слова: Искусственный интеллект, рынок труда, автоматизация, технологическая безработица, цифровая трансформация, новые профессии, экономическое развитие, Узбекистан, инновации.

Tadqiqot natijalari sun'iy intellektning mehnat bozori tuzilmasini o'zgartirayotganini va malaka, kreativlik hamda texnik ko'nikmalarni talab qiluvchi yangi ish yo'nalishlarini shakllantirayotganini ko'rsatadi. Bugungi globalashuv va raqamli transformatsiya davrida sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari jamiyat hayotining barcha sohalariga chuqur kirib kelmoqda. U nafaqat iqtisodiyot, balki ta'lim, tibbiyot, transport va xizmat ko'rsatish tarmoqlarini tubdan o'zgartirib yubormoqda. Ayniqsa, mehnat bozoriga bo'lgan ta'siri ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Chunki, bir tomondan, SI yangi imkoniyatlar yaratib, ish unumdorligini oshirsa, boshqa tomondan, u ayrim kasblar va mutaxassisliklarning yo'qolib ketishiga sabab bo'lmoqda. Shu bois, SI va mehnat bozori o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganish, ijobiy va salbiy jihatlarini tahlil qilish hamda kelajak uchun samarali strategiyalar ishlab chiqish bugungi kunda eng muhim ilmiy vazifalardan sanaladi. O'zbekiston uchun ham bu masala juda dolzarb, chunki mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bevosita mehnat resurslariga ta'sir etadi. Sun'iy intellekt – bu inson tafakkuriga xos bo'lgan muammolarni hal qilish, qarorlar qabul qilish va bilimlarni qayta ishlash qobiliyatiga ega tizimlarni yaratishga qaratilgan ilmiy-amaliy yo'nalishdir. SI dastlab nazariy konsepsiya sifatida XX asrning 50-yillarida shakllangan bo'lsa, hozirgi kunda u real hayotga keng tatbiq etilmoqda. Mashinaviy o'rganish, chuqur neyron tarmoqlar, tabiiy tilni qayta ishlash, kompyuter ko'rish kabi yo'nalishlar SI'ning asosiy bo'limlari hisoblanadi. Bu texnologiyalar inson mehnatini avtomatlashtirish, ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish, katta hajmdagi ma'lumotlar bazasidan samarali foydalanish imkonini bermogda. Jahonda Google, Microsoft, Amazon, Huawei kabi yirik kompaniyalar SI texnologiyalariga milliardlab dollar sarmoya kiritmoqda.

Demak, SI nafaqat texnologik, balki iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarda ham strategik ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, mehnat bozoriga uning ta'siri bevosita sezilmoqda. Mehnat bozori – bu ishchi kuchi va ish beruvchi o'rtasida yuzaga keladigan iqtisodiy munosabatlar tizimidir. Unda ishchi kuchi taklifi va unga bo'lgan talab muvozanati shakllanadi. Zamonaviy davrda mehnat bozori faqat an'anaviy ish o'rinlari bilan cheklanib qolmay, balki masofaviy mehnat, frilanserlik, raqamli xizmatlar kabi yangi yo'nalishlarni ham qamrab olmoqda. Xalqaro mehnat tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, XXI asrda ishchi kuchining 50 foizidan ortig'i raqamli ko'nikmalarga ega bo'lishi talab etiladi. Demak, SI texnologiyalarining kirib kelishi mehnat bozorining talab va taklif muvozanatini tubdan o'zgartirmoqda. Ayniqsa, yuqori malakali IT mutaxassisleri, dasturchilar, ma'lumotlar tahlilchilari, robototexnika muhandislari kabi kasblarga talab keskin oshmoqda. Shu bilan birga, oddiy, qo'l mehnatiga asoslangan ish o'rinlari qisqarib bormoqda. Bu jarayon ijtimoiy va iqtisodiy ziddiyatlarni ham yuzaga keltiradi. Sun'iy intellektning mehnat bozoriga ta'siri, avvalo, ijobiy jihatlarida namoyon bo'ladi. Birinchidan, SI yordamida ishlab chiqarish samaradorligi ortadi. Robotlashtirilgan tizimlar insonning bir necha soatlik ishini bir necha daqiqada bajarib beradi. Ikkinchidan, SI yangi kasblarni vujudga keltiradi. Masalan, "ma'lumotlar muhandisi", "sun'iy intellekt etikasi bo'yicha mutaxassis", "algoritmik audit" kabi sohalar yangi mehnat yo'nalishlari sifatida shakllanmoqda. Uchinchidan, SI odamlarning ijodiy salohiyatini ochishga imkon beradi. Oddiy va takroriy vazifalarni avtomatlar bajarganligi uchun inson murakkab, strategik va ijodiy faoliyat bilan shug'ullanishi mumkin. To'rtinchidan, SI masofaviy ish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu esa pandemiya davrida ayniqsa o'z isbotini topdi. Shu jihatdan qaraganda, SI mehnat bozorida yangicha yondashuvlarni shakllantirib, inson mehnatining sifatini oshiradi. Sun'iy intellektning mehnat bozoriga ta'siri ijobiy natijalar bilan birga salbiy oqibatlarni ham yuzaga keltiradi. Eng avvalo, bu jarayon ish o'rinlarining qisqarishiga sabab bo'lmoqda. Chunki robotlar va avtomatlashtirilgan tizimlar inson mehnatini almashtirmoqda. Masalan, zavodlarda ishlab chiqarish liniyalari to'liq avtomatlashtirilgan bo'lsa, minglab ishchilar bandlikdan chetda qoladi. Ikkinchidan, past malakali ishchi kuchiga bo'lgan talab kamaymoqda, bu esa jamiyatda ishsizlik darajasini oshirishi mumkin. Uchinchidan, SI rivojlanishi ijtimoiy tengsizlikni chuqurlashtiradi: yuqori malakali mutaxassislar katta daromad olsa, malakasiz ishchilar ishsiz qolmoqda. To'rtinchidan, texnologik ishsizlik muammosi yangi ijtimoiy muvozanatsizliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois davlat siyosatida bu jarayonlarni boshqarish, qayta tayyorlash va malaka oshirish kurslarini joriy etish juda muhimdir. "Texnologik ishsizlik" atamasi so'nggi yillarda tez-tez ishlatilmoqda. Bu hodisa ishlab chiqarishda avtomatlashtirishning kuchayishi natijasida an'anaviy kasblarning yo'qolishi bilan bog'liq. Masalan, kassa xodimlari, telefon operatorlari, oddiy

hisobchilar kabi kasblar SI asosida ishlovchi dasturlar bilan almashtirilmoqda. Jahon banki prognozlariga ko‘ra, kelgusi 10 yil ichida mavjud kasblarning 30 foizi to‘liq avtomatlashtirilishi mumkin. Bu esa millionlab odamlarga yangi ish o‘rinlari topish zaruratini keltirib chiqaradi. Shuningdek, yangi kasblar paydo bo‘lsa ham, ularning barchasi yuqori malaka va raqamli ko‘nikmalarni talab qiladi. Natijada, ta’lim tizimi bu jarayonga moslashmasa, ishchi kuchining katta qismi ishsizlik xavfi ostida qoladi. Shu nuqtayi nazardan, texnologik ishsizlik muammosi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy masala sifatida ham ahamiyat kasb etmoqda.

Xulosa qilib aytganda, sun‘iy intellekt texnologiyalari mehnat bozorining barcha jihatlariga chuqur ta’sir ko‘rsatmoqda. U ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, inson mehnatini yengillashtiradi va yangi ish o‘rinlarini yaratish imkonini beradi. Shu bilan birga, ayrim an’anaviy kasblarning yo‘qolishiga, past malakali ishchi kuchiga talabning kamayishiga sabab bo‘lmoqda. O‘zbekiston misolida ham bu jarayon izchil davom etmoqda: raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, IT Park va startaplar faoliyati, ta’lim tizimida sun‘iy intellektga asoslangan yondashuvlar mehnat bozorini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Kelajakda sun‘iy intellektdan oqilona foydalanish, inson resurslarini qayta tayyorlash, ijtimoiy himoya mexanizmlarini kuchaytirish va AI etikasi bo‘yicha siyosatni shakllantirish mehnat bozorining barqaror rivojlanishini ta’minlaydi. Demak, sun‘iy intellektni insonning raqibi emas, balki hamkori sifatida ko‘rish — XXI asrning muhim strategik yondashuvidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Rahimov, B. (2024). Sun‘iy intellekt va mehnat iqtisodiyoti o‘zaro bog‘liqligi. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
2. To‘laganov, R. (2024). Sun‘iy intellektning ijtimoiy-iqtisodiy ta’siri va mehnat bozori transformatsiyasi. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
3. Abdurahmonov, A. (2022). Sun‘iy intellektning iqtisodiyotdagi o‘rni va imkoniyatlari. Toshkent: Universitet nashriyoti.
4. Xudoyberdiyev, J. (2023). Sun‘iy intellektning ijtimoiy hayotdagi roli va xavfsizlik masalalari. Toshkent: Adabiyot dunyosi.
5. Ismoilova, G. (2022). Sun‘iy intellekt sohasida kadrlar tayyorlash va malaka oshirish tizimi. Toshkent: Oliy ta’lim nashriyoti.